

Л. А. Калмыкова

ПСИХОЛИНГВІСТИЧЕСКІЕ И СОЦІАЛЬНО-ЯЗЫКОВЫЕ АСПЕКТЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена проблеме функционирования языка в полиэтничном, поликультурном государстве, в частности в дошкольном образовании, и учета в нем нейролингвистических, психолінгвистических и социальных аспектов овладения дошкольниками языками, в процессе которого языковая толерантность становится необходимым условием для существования и развития образовательного социума с целью реализации корректной речевой обучающей коммуникации.

Ключевые слова: овладение языком, язык образования, нейронные сети, локализация речезыковых функций, образ мира, виды языка.

L. O. Kalmykova

PSYCHOLINGUISTIC AND SOCIO-LINGUISTIC ASPECTS OF PRESCHOOL EDUCATION

The article deals with the problem of functioning of a language in multiethnic, multicultural state, particularly in preschool education, with taking into account its neurolinguistic, psycholinguistic and social aspects of mastering languages by preschool children, in the process of which language tolerance becomes a necessary condition for the existence and development of educational surrounding with the aim to implement the proper verbal educational communication. Bilingual and polilingual communication in modern society actualizes such complex and controversial educational language issues as bilingualism and multilingualism in a child's social life. Therefore, it is essential to refer to the implementation into the practice of preschool teachers of teaching techniques and methods of preschool language education based on modern neuro- and psycholinguistic knowledge, revealing a phenomenology of such multidimensional phenomenon as the language and its role in the life of a child. The most important modern science, which on a large experimental evidentiary material helps to tamp down acute controversial language issues in education and tolerantly and correctly solve the problem of selecting by preschool children's parents the language of educational communication, is neurolinguistics. The need for the introduction of these latest knowledge in linguo-didactics as well as in the work of the preschool teachers is obvious: any expert who deals with speech and other higher mental functions of a child can not adequately and effectively operate either in theoretical science or in education without knowing the basic principles of organizing the speech and mental functions, their physiological and neuropsychological basis and evolution, and, finally, neurolinguistic and psychological analysis of the main types of child's speech. Correct attitude of preschool teachers and scholars in the field of linguistics towards neurolinguistic, psycholinguistic, cultural and language aspects of learning a language, taking into account the specific features of different languages and their acquisition takes off from agenda many political discussions going on over language education policy, eliminates psychological and educational difficulties related to language education in kindergarten in national language, particularly for those for whom that language is not his mother tongue; contributes to the successful solution of problems of childish, interpersonal and intercultural communication and many other social issues connected with bilingualism and polilingualism.

Keywords: language acquisition, language of education, neural networks, localization of speech-language functions, the image of the world, kinds of languages.

Подано до редакції 08.09.14

УДК: 372.032

I. M. Kardash

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано проблему формування творчої особистості у психолого-педагогічній літературі; теоретично обґрунтовано вплив театралізованих ігор на формування творчої особистості дітей старшого дошкільного віку; виділено умови формування творчої особистості дитини-дошкільника засобами театралізованої гри.

Ключові слова: театралізована гра, творча особистість, дитяча творчість, дошкільний вік

Постановка проблеми. Проблема творчого розвитку особистості і її прояву у творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній теорії і практиці. За останнє десятиліття в багатьох наукових джерелах опубліковано безліч цікавих матеріалів з проблеми розвитку творчої особистості. Вчені вивчають закономірності й особливості творчих процесів, нама-

гаються виявити суть творчої діяльності і знайти ефективні способи її реалізації.

Розвиток кожної дитини як творчої індивідуальності відповідає потребам педагогіки сьогодення, сприяє гуманізації освіти. Залучення дітей до мистецтва формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, активізує їх прагнення до творчої діяльності,

тому особливе значення в цьому набуває театралізована гра та гра-драматизація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях з різних позицій. Філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та ін. Психологічні основи цієї проблеми викладені в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та ін. Педагогічний аспект проблеми формування і розвитку творчої активності розглядається в працях В. Андрєєва, Д. Вількєєва, М. Данилова, Н. Кичук, М. Махмутова, І. Огороднікова, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін.

Питання творчого розвитку дитини на сучасному етапі продовжують залишатися актуальними і цікавими для дослідників. Різні аспекти творчого розвитку особистості висвітлені в роботах Л. Виготського, Б. Теплова, В. Медушевського, О. Газмана і багатьох інших учених. Розвиток різних напрямів в дитячій творчій діяльності представлені в дослідженнях В. Льовіна, Н. Ветлугіної, Т. Комарової, Н. Сакуліної та ін.

Особливе місце в художньо-творчій діяльності дітей дошкільного віку належить театралізованій грі, яка є специфічним засобом формування творчої особистості дітей старшого дошкільного віку. Однією з особливостей такої гри є її синкретизм, що проявляється у взаємозв'язку різних видів мистецтва та художньо-творчої діяльності (музичної, образотворчої, художньо-мовленнєвої). Саме мистецтво відіграє вирішальну роль у формуванні цілісної особистості, тому що перш за все впливає на інтелектуально-почуттєву сферу людини.

Мета статті – теоретично обґрунтувати вплив театралізованих ігор на формування творчої особистості дітей старшого дошкільного віку; визначити умови формування творчої особистості засобом театралізованої гри.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дошкільному віці відбувається початкове становлення індивідуальності дитини. Максимальні прояви індивідуальності спостерігаються у процесі творчості (Д. Богоявленська, В. Кузьменко, Я. Пономарьов, Ю. Приходько). Дитині цікаво пізнавати світ, створювати власні деталі, які органічно доповнюють і прикрашають навколишню дійсність.

Творча активність з'являється в дітей як наслідок впливу креативогенних (сприятливих) факторів, які супроводжують її діяльність ще змалку. Щодо мислення як творчості, то воно виникає, коли людина потрапляє у проблемно-конфліктну ситуацію. Дослідник Я. Пономарьов зазначає, що експериментальне моделювання таких ситуацій є одним зі способів творчого мислення людини. Процес творчого мислення здійснюється за умов його самоорганізації, джерелом якої є пізнавальна активність особистості як цілісного «Я», що саморозвивається [10, с. 36].

Дитяча творчість, за твердженням багатьох дослідників, відзначається своєрідністю –

характеризується як «творчість для себе». Особливістю цієї творчості є те, що дитина у творчій праці самовдосконалюється, змінюється на краще, здобуває нові знання, набуває вміння й навички, отримує життєвий досвід (Н. Ветлугіна, Г. Костюк, В. Кудрявцев, В. Юркевич та ін.). Поступово ця «творчість для себе» починає слугувати іншим. Тобто дитина, пізнаючи себе, починає розуміти навколишній світ, застосовувати набуте раніше, удосконалювати довкілля, творити красу.

На заняттях і в повсякденному житті дошкільники перебувають у стані творчості, тобто створюють оригінальні продукти своєї діяльності – малюнки, вироби з глини, пластиліну, паперу, конструкції з будівельного матеріалу, добирають рими до слів, складають вірші. Але новизна цих витворів є суто суб'єктивною. Це вкотре вказує на відмінність дитячої творчості від дорослої [8, с. 42].

Розвиток творчої особистості дитини розглядається нами як процес рішення індивідуально значущих, соціально детермінованих, творчих завдань, що все більш ускладнюються, в процесі чого дитина оволодіває необхідним комплексом якостей, пов'язаних з різними аспектами її життєдіяльності. Розвиток творчої особистості – це вдосконалення системи її творчих відносин до різних аспектів життєдіяльності. Реалізуючи свої стосунки, що все більш і більш ускладнюються, особа об'єктивує себе в новій творчій якості [1, с. 5 – 9].

Розвиток творчої особистості дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освітньої установи. Отже, навчально-виховний процес повинен бути орієнтований на стимулювання творчості і формування творчої активності дитини. Це можливо в результаті виконання певних умов. Однією з таких умов вважаємо застосування ігрових ситуацій, наприклад: «На що схоже?», «Відгадай, що це?», «Відгадай на дотик», «Що можна з цим зробити?», «Чим це було раніше?», «Перетвори фігури на різні предмети», «Для кого буде це?» тощо. У процесі організації таких ситуацій діти спроможні розглянути окремі елементи предметів та явищ, співвіднести їх між собою, відгадувати, уявляти, завершувати зображення, фантазувати, висловлювати власну думку, пропонувати різні способи застосування предметів.

Дитяча гра – вид діяльності, що розвивається і полягає в наслідуванні дітьми дій дорослих і відносин між ними в особливій умовній формі – таке визначення дають словники з психології [6, с. 123].

Деяко іншим є трактування гри в педагогічних словниках. «Гра – форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світу можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів [3, с. 73].

Вчені відносять театралізовані ігри до творчої гри. Так Г. Косова до творчих ігор відносить ігри-драматизації, при цьому прояви творчості дітей вона вбачає в тому, що кожна дитина по-своєму зображає який-небудь персонаж твору. Відтворюючи сюжет знайомої казки, діти розмовляють мовою героїв, використовуючи заучене мовлення. Творчість дитини

проявляється у правдивому обігранні сюжету та ролей [2, с. 106 – 107].

Згідно з поглядами С. Русової, використання ігор-драматизацій відповідно до поставленої мети є доцільним і необхідним у процесі навчання. Заучування слів літературних героїв сприяє збагаченню словника дітей образними літературними висловами [7, с. 95]. Сучасні дослідники звертають увагу на значний потенціал театралізованої діяльності. Так, О. Запорожець [4] доводить, що театралізована гра вчить дитину перейматися думками, почуттями інших людей, виходячи за коло повсякденних вражень у світ людських прагнень і вчинків. Творчий характер театралізованої гри полягає в тому, що дитина наслідує те, що бачить, та передає своє ставлення до побаченого. Входячи в образ, дитина жваво мислить, її почуття заглиблюються, вона щиро переживає події.

Учена Л. Фурміна підкреслює, що в театралізованій грі дитині мало взяти на себе роль певного персонажа: зміст його дій буде реальним лише в тому випадку, якщо вона зможе знайти й передати характер зображуваного персонажа, а це можна зробити, точно й адекватно підібравши й використовуючи засоби образної виразності (вербальні та невербальні). Використання цих засобів вимагає відповідної підготовки, вироблення вмінь користуватися ними, знаходити відповідний емоційний стан персонажа. Конкретна образність і є основою театралізованих ігор [9, с. 88 – 89].

Іграм-драматизаціям властиві атрибути, декорації, маски, розгорнута система реальних взаємовідносин поміж її учасниками, поєднання рольових та реальних дій та відношень. У ході гри діти емоційно освоюють проблемні ситуації, проникають у внутрішній смисл вчинків героїв, у них формується уявлюваний образ, оцінювальне ставлення до персонажу [5, с. 35 – 36].

Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначається текстом літературного твору. Гра-драматизація відбувається за попередньо заданим сюжетом і передбачає ролі, регламентовані авторським текстом. Дітям необхідно дослівно запам'ятати текст, усвідомити перебіг подій, образи героїв і зобразити їх саме такими, якими вони є у творі. Літературний твір своїм змістом визначає, які дії необхідно виконувати, однак він не містить вказівок щодо способів їх утілення – рухів, міміки, інтонації. Така гра є значно складнішою для дітей, порівняно із сюжетно-рольовою. Вона допомагає усвідомити ідею твору, його художню цінність, вчить дітей виражати свої прочуття, сприяє розвитку пам'яті, мовлення, вияву самостійності, творчості в доборі зображувальних і виражальних засобів створення образів.

Вчений О. Леонтьєв вказує на те, що в іграм-драматизаціях відтворюється персонаж у його типових рисах, а не в узагальнених діях. Але це не просто наслідування. Мова йде про довільну творчу побудову, при якій дитина керується певними уявленнями. Для дитини важливим є не тільки зміст дій персонажа, роль якого вона виконує, але і якість цього виконання. Дії дітей можна назвати творчими, тому що передбачається, що дитина проявляє почуття нового

при використанні минулого досвіду, знаходить варіативні рішення при виконанні знайомих завдань, виявляє здібності, що дозволяють їй виконати завдання в незнайомій ситуації [8, с. 44].

При побудові роботи з дітьми ми спиралися на дидактичні принципи: принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей, принцип виховання в діяльності і спілкуванні, принцип стимулювання дитини до саморозвитку.

На основі аналізу наукової літератури оцінювання рівня розвитку творчої особистості старших дошкільників відбувалось з урахуванням таких критеріїв:

- літературознавча обізнаність, яка виявляється у знаннях літературних творів; наявності елементарних знань про жанри, композиційні та жанрові особливості, про засоби художньої виразності; вміння переносити ці знання в самостійну творчу діяльність;

- мовленнєва компетентність, про що свідчить володіння різними типами висловлювання, а також змістовність, контекстність, образність мовлення, доречність використання мовних засобів відповідно до ситуації;

- креативність, показниками якої були свобода комбінування уявлень, оригінальність задуму, вибору сюжетної лінії гри, мовних засобів втілення образу; здатність створити власний сюжет, готовність до багатоваріантного розв'язання творчого завдання; індивідуальність вираження, тобто характерна і неповторна для кожної дитини сукупність способів, методів використання засобів специфічної мови мистецтва для відбиття свого ставлення до дійсності; загальна творча спрямованість особистості;

- образність, що виявлялася в багатстві (розмаїтті), точності, доречності використаних засобів створення художнього та мовного образу, вживання інтонаційних засобів образної виразності;

- ставлення дитини до мовленнєвих творчих дій, про що свідчили: інтерес, бажання фантазувати, скласти різні зв'язні висловлювання, ініціативність, самостійність, творча активність.

Спираючись на аналіз наукової літератури, були виділені й створені такі умови формування творчої особистості дитини-дошкільника засобами театралізованої гри, а саме фізичні умови, які визначаються в наданні матеріалів для самостійної творчості, фантазування; соціально-емоційні умови, які включали в себе створення внутрішньої безпеки, відчуття розкритості й можливості діяти довільно; інтелектуальні умови, які включали розвиток умінь розв'язувати творчі завдання, розвиток інтуїції, як суміші знань, інстинктів, емоцій, моралі та ціннісних суджень; розширення кругозору; надання дітям можливості діяти за інтересами; можливість ставити перед собою завдання.

З вихователями старших груп були проведені консультації та тренінги з організації театралізованої ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку.

У ході роботи ми помітили, що в дітей підвищився інтерес до поезії, також до художнього слова взагалі, це виявлялося не тільки у ставленні дітей до занять зі сприймання поетичних творів, діти вміли та хотіли

складати віршики, коротенькі римовки, прислухатися до вдалих висловів своїх товаришів.

Висновки. Резюмуючи зазначене, зауважимо, що успішна гуманізація та гуманітаризація сучасної освіти в усіх її ланках неможлива без застосування мистецтва театралізованої гри. Використання театралізованих ігор потребує створення доброзичливої, невимушеної атмосфери, підтримки доброї настрою дітей,

демонстрування їм багатих можливостей культурного прояву веселого настрою, зацікавлення логічними завданнями, заохочення до активної розмови.

Проведена робота дозволила підвищити результативність спрямованої роботи над розвитком творчої особистості в дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веракса Н. Е. Діалектичне мислення і творчість // Н. Е. Веракса / Питання психології. – 1990. – №4. – С. 5 – 9.

2. Воспитание и обучение детей с расстройствами речи / под ред. С. С. Ляпидевского. – М. : Просвещение, 1968. – 284 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Запорожец А. Психическое развитие ребенка: избранные психологические труды: в 2-х т. / А. Запорожец. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1986. – 240 с.

5. Калиниченко А. В. Развитие игровой деятельности дошкольников: методическое пособие / А. В. Калиниченко. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 112 с.

6. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 440 с.

7. Русова С. Развитие мови дитини / С. Русова – К. : Освіта, 1996. – С. 113 – 115.

8. Туриніна О. Л. Психологія творчості / О. Л. Туриніна : навч. посіб. – К. : МАУП, 2007. — 160 с.

9. Художественное творчество в детском саду / под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. : Просвещение, 1974. – 170 с.

REFERENCES

1. Veraksa, N. Ye. (1990). Dialectychnе myslennia i tvorchist [Dialectic thinking and creativity]. *Pytannia psykologii – Psychology questions*, 4, 5-9 [in Ukrainian].

2. Liapidevskiy, S. S. (1968). *Vospitanie i obuchenie detey s rassstroystvami rechi [Teaching children with speech disorders]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

3. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyu pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

4. Zaporozhets, A. (1986). *Psikhicheskoe razvitie rebenka [Child's Psychological Development]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].

5. Kalinichenko, A. V. (2004). *Razvitie igrovoi deyatel'nosti doshkolnikov [Preschool children's game activity development]*. Moscow: Ayris-press [in Russian].

6. Zinchenko, V. P., & Meshcheryakova, B. G. (eds.). (1996). *Psikhologicheskii slovar [Psychological dictionary]*. Moscow: Pedagogika-press [in Russian].

7. Rusova, S. (1996). *Rozvytok movy dytyny [Child's speech development]*. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].

8. Turina, O. L. (2007). *Psikhohohia tvorchosti [Psychology of creativity]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

9. Vyetlugina, N. A. (1974). *Khudozhestvennoye tvorchestvo v detskom sadu [Art creativity in kindergarten]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

И. М. Кардаш

ТЕАТРАЛИЗОВАННЫЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье проанализирована проблема формирования творческой личности в психолого-педагогической литературе; теоретически обосновано влияние театралізованных игр на формирование творческой личности детей старшего дошкольного возраста; выделены условия формирования творческой личности ребенка дошкольника средствами театралізованной игры.

Ключевые слова: театралізованная игра, творческая личность, детское творчество, дошкольный возраст.

I. M. Kardash

THEATRICAL GAMES AS A TOOL FOR THE FORMATION OF A PRE-SCHOOL CHILD'S CREATIVE PERSONALITY

Based on the analysis of scientific sources and approaches, the ways, methods and conditions of the preschool children creative personality formation by means of theatrical games were determined. Creativity is a human activity in which knowledge and new objects are created; it is the highest form of human activity, initiative and essential for self-actualization, full and free realization of the abilities and life opportunities. The development of an educated, creative person is one of the primary strategic objectives of the educational system in our country. A creative approach to training and education requires teachers' and psychologists' work to be based not only on recommendations of the existing training and educational programs, a differentiated and individual approach to children, but also on extensive scientific knowledge on the theory of creative abilities and talents, awareness of the latest methods of diagnosis and formation, methods of preschoolers' creativity activation. Describing children's work, most scientists concluded that both the product of creation and the process of creative activity are valuable. The research shows, that music and creativity skills are seen at the age of five. To integrate a child into the beauty, monitoring, explaining the unusual phenomena is important to be started from the early childhood. It will better prepare children to exercise their own creativity. Game is a means

to determine the objective relations in the child's live. During the role-play the child enters into real relationships with other players, the partners, reveals the inherent qualities and some emotional distress. Using theatrical games demands the creation of a friendly, relaxed atmosphere, children's good mood support, opening a variety of opportunities to express cheerful mood, interest in logical tasks and active conversation encouragement. Summarizing the ideas mentioned above, we note that the successful humanization and liberalization of modern education in all its levels is not possible without the use of theatrical art game. Using theatrical games helps to create a friendly, relaxed atmosphere, good mood and children's support, demonstrating their rich cultural opportunities of creating cheerful mood, interest in logical tasks and encouraging their active conversation.

Keywords: theatrical game, creative personality, creative children, preschool age

Подано до редакції 08.09.14
